

ONKO NÄPPITUNTUMALLA ENÄÄ VÄLIÄ?

Ihmiset ovat unelmoineet videopuheluita vuosikymmeniä. iPhone 4 tekee niistä todellisuutta. Yhdellä napautuksella voit vilkuttaa lapsillesi, hymyillä maapallon toiselta puolelta tai nähdä, kun paras ystäväsi nauraa tarinoillesi [...]¹

CityWall on Helsingin keskustassa sijaitseva iso monikosketusnäyttö, jonka kautta voi selata kaupungin alati vaihtuvaa media-maisemaa. CityWallin lokakuussa 2008 julkaistu uusi käyttöliittymä mahdollistaa myös työskentelyn 3D-objektien kanssa, mikä mahdollistaa useampien aikajanojen ja sisältöjen selaamisen yhtäaikaisesti.²

Kykymme aistia ympäröivää maailmaa on kehittynyt miljoonien vuosien kuluessa. Kun kohtaamme jotakin, jonkun henkilön tai jonkin paikan, käytämme viittä luonnollista aistiamme saadaksemme informaatiota kyseisestä kohteesta. Näin hankittu tieto auttaa meitä tekemään päätöksiä ja valitsemaan oikeanlaisia toimintatapoja. Voidaan kuitenkin väittää, että kaikkein hyödyllisin informaatio, jonka avulla voimme tehdä oikean päätöksen, ei ole luonnostaan havaittavissa viidellä aistillamme. Kyse on datasta, informaatiosta ja tiedosta, jota ihmiskunta on kartuttanut kaikenlaisten asioiden suhteen ja joka on yhä enenevässä määrin saatavilla suoraan verkossa. Vaikka tietoteknisten laitteiden pienenemi-

nen tekee niistä taskuun sopivia ja helposti mukana kulkevia ja mahdollistaa jatkuvan yhteydenpidon digitaaliseen maailmaan, niin ei kuitenkaan ole olemassa linkkiä, joka yhdistäisi digitaalisia laitteita ja vuorovaikutustamme fyysisen maailman kanssa. Informaatio on perinteisesti rajattu paperille tai digitaalisesti näytölle. SixthSense silloittaa tämän kuilun tekemällä aineettoman digitaalisen informaation osaksi käsin kosketeltavaa maailmaa ja mahdollistamalla luonnollisiin käden eleisiin perustuvan vuorovaikutuksen tämän informaation kanssa. SixthSense vapauttaa informaation rajoistaan liittämällä sen saumattomasti todellisuuteen ja tekemällä näin koko maailmasta sinun tietokoneesi.³

Moderni teknosfääri on rakentunut pitkälti sormiystävällisten kosketuskohtien varaan. Sormeilemme päivittäin erilaisia käsikäyttöisiä laitteita. Nykyisellään niiden kytkimet, nappulat, vivut ja säätimet ovat yhä useammin digitalisoituja. Ne ovat kuvakkeita jonkinlaisella näytöllä, ja niiden hallintaan riittää kevyt sormen napautus tai hipaisu. Näin sormi voi huolehtia mitä erilaisimmista tehtävistä joihin aiemmin tarvittiin koko käsi tai jokin muu ruumiinosa. Samalla nämä tehtävät alkavat muistuttaa yhä enemmän toisiaan, ainakin sormelta

vaadittavien taitojen, ”näppituntuman”, kannalta. Tätä silmällä pitäen voi sanoa, että aikamme tekniikkaa luonnehtii digitaalisuus myös sanan ”digitaalinen” etymologiassa mielessä. Tämän laskettavissa oleviin yksiköihin viittaavan termin taustalta löytyy sormea merkitsevää latinan sana *digitus*. Digitaalitekniikka tuo erilaiset mediasisällöt sormenpään ulottuville.

Yleensä puhutaan erilaisten *medioiden* digitalisoimisesta. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että digitaalisen tekniikan myötä myös *sormi* on ”digitalisoitunut”. Siitä on tullut käden ja ruumiin taitoihin nähden yhä korostetummin autonominen yksikkö, jonka toimintoja voidaan mallintaa ja siirtää uusiin yhteyksiin. Pienillä sormen liikkeillä on lähestulkoon rajattomat mahdollisuudet saada aikaan mitä erilaisimpia asioita – vieläpä ”reaaliaikaisesti” eli ruumiillisen horisontin ylittävän etäisyyden päästä ja vailla merkittävää viivettä. Nämä näpättykset, painallukset ja pyyhkäisy haastavat monin tavoin maailman totunnaisen konkretian ja kutsuvat kehittämään yhä kokonaisvaltaisempia tai tarkemmin ottaen *monimuotoisempia* käyttöliittymiä: viime aikoina kehitys on kulkenut immersiiivisten systeemien sijaan aistien tehostamisen (*sensory enhancement*) ja ympäristön medioitumisen (*mixed reality*) suuntaan (Hansen 2004, 4–6). Viime vuosina perinteisten graafisten käyttöliittymien rinnalle on alettu kehittää myös multimodaalisia ja esineellisiä käyttöliittymiä (*Tangible User Interface*) (Ratti et al. 2004).

Sormelle on pedattu kytkijän paikka. Nyt sormi tuntuisi kuitenkin vievän mukanaan koko ruumiin. Erilaisten päälle puettavien medialaitteiden (*wareables*) ja ruumiillista osallistumista edellyttävien tietokonepelien, esimerkiksi *Nintendo Wiin*, viimeaikainen yleistymisen näyttäisi viittaavan tähän. Seuraako sormen ”digitalisoitumista” koko ruumiin ”digitalisoituminen”, sen muuntuminen omien mallinnustensa inkarnaatioksi?

Haptiset käyttöliittymät, joiden avulla tietotekniikan kanssa voidaan olla ruumiillisessa vuorovaikutuksessa avaavat ruumiille

uudenlaisen tuntuman paitsi itseensä myös esineisiin ja toisiin ruumiisiin, joita ruumis itse ei voisi tavoittaa. Kosketusta hyödyntävät mediasovellukset voivat esimerkiksi rakentua virtuaalisiksi sosiaalisiksi verkostoiksi, joissa kosketusta käytetään – joko henkilöidysti tai anonymisti – ongelmanratkaisusta affektiivisiin tarkoituksiin, vaikkapa stressiterapiaan⁴. Näin nykYTEKNOLOGIA on muodostamassa uudella tavalla jäsentynyttä tuntumaa itsen ja toisiin. Miten tämä tuntuma rakentuu?

Teemaksi nousee tuntuma ja tunto fyysisistä näppituntumaa laajemmassa kosketuksen kentässä.

Kosketuksen luonne on ollut kiistanalainen länsimaisessa kosketuksen ajattelussa. Erilaisia käsitteellisiä jäsennyksiä ja argumentteja yhdistää kuitenkin lähestulkoon poikkeuksetta ajatus kosketuksesta kokemuksen osatekijöiden välisen kontaktin paikantajana ja takaajana. Sanalla sanoen: todellisuus on mielletty kosketukseksi johonkin todelliseen. Asiaa mutkistaa se, että tämän kontaktin osapuolilla on traditiotamme monta nimeä: sielu, mieli, psyyke, järki vs. ruumis, liha, aistisuus... Itse kontaktia on vastaavasti hahmotettu milloin uskon, intuition, reflektion tai synapsien näkökulmasta.

Digitaalisen teknologian muodostamassa kokemushorisontissa kosketuksen status kouriintuntuvan todellisuuden takaajana tuntuisi olevan epävakaa, sillä suuri osa siitä mitä pidämme todellisena on kaikkea muuta kuin kouriintuntuva, vaikka se meitä koskettaakin. Pohdittavaksi asettuu kysymys, miten suhteuttaa toisiinsa käsin koskeltavuus ja tunnon tai tunnun käsitteelliset, affektiiviset ja mentaaliset ulottuvuudet.

Kosketuksen todellisuutta jäsentävää monitahoista roolia pohdittaessa on otollista palata Aristoteleen tutkielmaan *Sielusta*. Tätä pidetäänkin yhtenä keskeisistä kirjoituksista, joissa kosketuksen heterogeenisyys muodostuu kauaskantoiseksi filosofiseksi ongelmaksi (Chretien 2004, 84). Aristoteleen tapa pohtia kosketusta auttaa arvioimaan uudelleen aistisuutta koskevia

kysymyksenasetteluja, jotka asettuvat mediateoreettisten keskustelujen keskiöön.

Toisen otollisen viitepiirteen kosketuksen ja medioiden suhteen selvittelylle muodostaa Husserlin teokseen *Ideen II* sisältyvä kosketuksen fenomenologinen analyysi (Hua IV, 143–161). Husserlin tapa pohtia kosketuksen roolia aistivarmuuden rakentumisessa avaa hedelmällisiä näkökulmia digitaaliseen mediateknologiaan. Erityisen kiinnostava tältä kannalta on Husserlin hahmotus silmän ja käden yhteispelin reunaehdoista.

Aristoteleen ja Husserlin avulla saadaan piirrettyä esiin fenomenologisen kosketuksen ajattelun ääripäät: kosketus monitahoisena kenttänä ja kosketus aistivarmuuden takaajana.

KOSKETUKSEN MONITAHOISUUS

Aristoteleelle sielu merkitsee elävän ruumiin syytä ja periaatetta (Aristoteles 2006, 415b). Kysymys elämän toteutumisesta ruumiissa johtaa hänet pohtimaan ruumiillisuutta. Näin tutkielmassa *Sielusta* on lopulta pelissä sielun ja ruumiin suhde – ruumis elämän näyttämönä.

Aristoteles hahmottaa lähtökohtiaan toteamalla, että sielullinen eroaa sieluttomasta aistisuuden ja liikkeen suhteen (mt., 403b). Elämää luonnehtii aistiminen, mutta ainoa aisteista, joka on kaikille eläimille välttämätön, on tuntoaisti: ”joillakin eläimillä on kaikki aistit, toisilla joitakin ja joillakin vain yksi välttämättömin eli tuntoaisti” (mt., 414a). Tuntoaistin elintärkeys liittyy ennen kaikkea kykyyn tuntea nautintoa ja tuskaa sekä kykyyn etsiä ja löytää sopivaa ravintoa (mt., 413b). Tällaisena tuntoherkkyytenä kosketuksella on osuutensa kaikessa aistimisessa ja ajattelussa. Kosketuksen status aistina onkin Aristoteleen näkökulmasta varsin ongelmallinen: ”[o]n vaikea sanoa, onko tuntoaisti yksi vai useita ja mikä on tuntoaistiin liittyvä aistielin” (mt., 422b). Aistikyky, joka on eläimistä kaikkein yksinkertaisimmillakin, on itse kaikkea muuta kuin yksinkertainen. Sen rakenne on vai-

kea saada esiin, sillä siinä on jotakin vetäytyvää.

Tämä Aristoteleen merkille panema tuntoaistin määrittelyvaikeus on saatellut länsimaista kosketuksen ajattelua meidän päiviimme asti. Ei ole selvää, miten Aristoteleen esiin tuomia kosketuksen heterogeenisiä aineksia tulisi suhteuttaa toisiinsa. Ongelma ei ole Aristoteleen kysymyksenasettelussa vaan siinä, että kosketus ei tematoidu aistiksi samalla tavalla kuin esimerkiksi mallikelpoisena aistina pidetty näkö. Kosketuksen kohteet ovat moninaiset eikä sillä ole selkeästi määrittävää elintä. Kosketus on monella tavoin kokonaisvaltaisempaa ja monitahoisempaa kuin muut aistimisen muodot. Tuntuna ja tuntuksena se on välttämätön kaikille eläimille, ja se kuuluu erottamattomasti elävään ruumiiseen olematta kuitenkaan minkään ruumiinosan erityinen kyky. Kosketus ei myöskään rajaudu selkeärajaiseksi aistimodalityetiksi. Kosketuksena tunnettavia eivät ole vain jotkin tietyt aistimodalityetit vaan kaikki mitä ruumiilla ylipäätään voidaan tunnustella ja tuntea. Eri aistialueiden välillä on tässä vaikea vetää rajaa, sillä esimerkiksi kirkas valo voi tuottaa kipua ja tällä tavoin ”koskea”. Vastaavanlaisen rajanvetoaasteen muodostavat aistielimiin kiinnittymättömät intermodaaliset ilmiöt, kuten tyhjyyden kokemus (Strauss 1956, 107–111).

Voimme panna myös merkille, kuinka suomenkielinen sana ”tuntea” antaa tässä oivallisen vihjeen siitä, miten häilyviä tunnon, tunteen ja tiedon väliset rajat kosketuksen kannalta ovat. On myös kuvaavaa, että epämääräisten tuntojen yhteydessä puhutaan toisinaan jopa ”kuudennesta aistista”. Tunto, tuntu ja tunteminen sekoittuvat toisiinsa ja implikoivat tuntuman, joka voi jäsenyä tiedolliseksi otteeksi tai affektiiviseksi viireeksi⁵. Myös sana ”tarttua” antaa vihiä kosketuksen monitahoisuudesta. Sanassa risteävät omaksuva ja hallitseva ote sekä altistuminen taudinaiheuttajille ja toisten mielialueille. Eri tavoin tarttuvia ovat käsi, lika, tauti, nauru ja erilaiset villitykset. Kosketuksen teema kietoo yhteen myös taker-

tumisen ja hylkimisen biologiset, psykofyysiset ja affektiiviset ulottuvuudet.

Kosketuksen määrittelyn vaikeus, jonka Aristoteles pani merkille, on johtanut siihen, että tuntoaistin suhde tiedollisiin jäsennyksiin on muodostunut ambivalentiksi. Kosketusta on pidetty liian monitahoisena ja hämäränä tarjoamaan selkeää mallia tiedollisille jäsenyksille, jotka ovat perinteisesti rakentuneet visuaalisen logiikan varaan. Toisaalta Aristoteleen jäsennyksiin nojaa myös viiden aistin jako, jossa kosketusaiustilla on paikkansa kuin peukalolla kädessä. Tämä viiden aistin ”täyskäsi” on ollut omiaan kesyttämään tiedollisia diskursseja uhkaavan kosketuksen rakenteellisen heterogeenisyyden. Se on mahdollistanut kosketuksen esittämisen aistina, joka voi palvella tiedollisia intressejä takaamalla kouraantuntuvan ja välittömän tuntuman todellisuuteen. Näin aisteista primitiivisintä on pidetty optisen intuition takeena, kokemuksen välittömyyden lupauksena ja tietois- sen ajattelun tukena (Derrida 2005 160–164; Paterson 2007 148; Waldenfels 2002, 64).

Aristoteleen suhde kosketuksen teemaan on ambivalentti. Toisaalta kosketus muodostuu hänen pohdinnoissaan laajalalaisuutensa ja monitahoisuutensa puolesta kaikkea aistimista määrittäväksi tekijäksi: ”Myös toiset aistielimet aistivat kosketuksen kautta mutta toisen välityksellä” (Aristoteles 2006, 435a). Toisaalta Aristoteles pyrkii pitämään kiinni tuntoaistin erityisyydestä: ”Demokritos ja useimmat aistimista käsittelevistä luonnonfilosofeista toimivat järjestelmällisesti pitäessään kaikkia aistikohteita tuntoaistin kohteina. Jos asia olisi näin, selvästikin jokainen muista aisteista olisi jonkinlainen tuntoaisti.”⁶ Aristoteleen jäsennyys ei ole ristiriidaton, mutta on huomattava, että luonnonfilosofien kohdalla hän kritisoi lähinnä *materiaaliseen kontaktiin* perustuvaa käsitystä kosketuksesta. Kuten jatkossa käy ilmi, tunto on Aristoteleelle kaikkea aistimista määrittävä tekijä nimenomaan *aistiherkkyyden rakenteen* kannalta.

Kosketuksen heterogeenisiä aineksia yhdistäviä piirteitä on sittemmin haettu eri

tahoilta. Husserlilaisessa traditiossa kosketuksen ajattelun keskiössä ovat kokemus- ja havaintorakenteet. Moderni neurofysiologinen tutkimus, jolle elintoiminnot muodostavat havaintokokemusta olennaisemman kysymyksen, on puolestaan pilkkonut kosketusaistin erilaisten reseptorien (lämpö, liike, kipu, tasapaino...) määrittämiksi neurofysiologisiksi osasysteemeiksi (Ross 2008, 299–316; Ratcliffe 2008, 299–322; Stoffredge & Bardy 2008, 195–261). Näille ei ole kyetty paikantamaan kuulo- tai näkökeskuksen kaltaista selkeärajaista edustusta aivokuoressa, joten kosketuksen määrittelyvaikeudet kertautuvat myös neurofysiologiassa (Waldenfels 2002, 69). Kosketusta on tutkittu niin ikään psykologisena ja sosiaalisena ilmiönä, jolloin se on ymmärretty fyysistä kontaktia laajemmin, vaikkakin suhteessa tähän. Tällöin keskeiseksi kysymykseksi muodostuu tahdikkaus (Leder et al. 2008, 321–327). Kosketuksella on myös paikkansa länsimaisessa teologiassa (Chretien 2004, 128–130). Voidaan jopa sanoa, että kristinusko on kosketuksen uskonto, onhan sen keskiössä hengen ja lihan kosketuksen mysteeri. On myös merkillepantavaa, että suhdetta pyhään ylipäättään määrittävät kosketukseen kohdistuvat kiellet ja rajoitteet. Näkökulmia kosketukseen on siis tarjolla lukuisia.

Silmällä pitäen nykyistä mediateknologista kokemushorisonttia, jossa fyysisen ja mentaalisen kosketuksen suhde muodostuu yhä haastavammaksi kysymykseksi, tuntuisi mielekkäältä yrittää ajatella kosketuksen heterogeenisten aineiden kokonaisuutta. Kosketuksen aporeettinen rakenne kuitenkin vastustaa määrittely-yrityksiä, valittiin selityspenastaksi sitten mikä tahansa. Löytöyisikö yhteinen nimittäjä kaikkea suhteut-tavan perustan sijaan kosketuksen logiikan taholta? Ehkäpä tarkasteltavana ei olekaan ilmiöperhe vaan erilaisia, ehkä jopa yhteismitattomia, ilmiöitä toisiinsa kytkevä logiikka, joka itse ei tule ilmiöiden piiriin muuten kuin vaikutustensa kautta.

Jo se tapa, jolla kosketuksen heterogeeniset ainekset artikuloituvat kielessä tun-

tuisi viittaavan ilmiöiden kääntöpuolelle. Näkeminen ylläpitää ilmiömaailmaa tiedollisesti hahmottavaa valometaforiikkaa, joka luo pohjaa yhtenäiselle totuusdiskurssille. Kosketus puolestaan ei jäsennä diskurssia tällä tavoin metaforien avulla hallittavissa olevaan muotoon. Se pikemminkin purkaa, hajauttaa ja eriyttää kieltä. Jos valometaforiikka tuottaa jatkuvuutta ja yhdenmukaisuutta, *homeostaasia*, niin kosketuksen vaikutukset ovat pikemminkin kielen *diastaasia* (Waldenfels 2002, 78). Kyse on sananmukaisesti merkityksenmuodostumisen prosessin tilallisesta ja ajallisesta hajaantumisesta (*dia* – ”erillään”, *stasis* – ”paikantuminen”) kielen rakenteissa, painotuksissa ja rytmeissä. Tuntuma tähän hajaantumiseen ei pelkisty tiedolliseksi otteeksi. Haltuun ottavan tarttumisen sijaan sitä luonnehtii tartunta altistumisen mielessä.

Kosketuksen eri muotojen luokittelun ja erittelyn vaikeus antaa vihiä kosketuksen affektiivisen puolen kokonaisvaltaisuudesta. Kosketus ylittää taktiilisen maailman; kosketus on enemmän kuin tuntoaisti. Se ei ole pelkästään kosketuspintojen asia, sillä on myös syvyyttä: jokin voi koskettaa niin, että ihminen tai eläin liikuttuu koko olemukseltaan. Kyse on alttiiksi joutumisesta jollekin liialliselle ja odottamattomalle, josta voi jäädä kipeitä jälkiä. Kun tunnistamme, että kokemus kaikissa muodoissaan on tällaisten murtumien tai *paattisen momentin* leimaama,⁷ niin avautuu mahdollisuus ajatella kosketusta Aristoteleen pohjatyön edellyttämällä tasolla: kokemuksen tasolla. Kosketus osoittautuu tunnon ja tunnun – sanalla sanoen: erilaisten *tuntumien* – monitahoiseksi kentäksi. Mutta minkälaista logiikkaa kosketuksen paattisuus sitten noudattaa? Mitä se kertoo meille itsen kosketuksesta?

OMAN TUNTU JA AISTIHERKKYYS

Kosketuksessa on pelissä oman ja vieraan rajankäynti. Kyseessä on laaja filosofinen teema, jota tarkastelen tässä ”oman tunnun” ja itsen muodostumisen näkökulmasta.

Daniel Heller-Roazenin mukaan oman ja vieraan rajankäynti käsitteellistettiin stoalaisessa filosofiassa elämänprosessien eriytymisen taloudellisuudeksi tavalla, joka on osoittautunut kauaskantoiseksi. Stoalaiset katsoivat, että elämä toteutuu ruumiissa tarjolla olevien mahdollisuuksien puitteissa. Oman tuntua he kuvasivat termeillä *synaesthesia* (”yhteisaisti”) ja *constitutio* (”perustaminen”, ”yhteen asettaminen”) ja sen kehittymisen prosessia sanalla *oikeiosis*. Se merkitsee omaamista, prosessia, jossa jokin olio pyrkii saavuttamaan oman luontonsa. Taustalla on sana *oikos*, talo ja *oikia* taloon kuuluva (erotuksena *allotriokseen*, vieraaseen, taloon kuulumattomaan). *Oikos* on myös ekonomian kantasana. *Oikeiosis*, oman tuntu, on eläimen itsensäilytystä, itsen ylläpitoa, itsen *ekonomiaa*. Stoalaisen elämän ekonomisuuden ajatuksen mukaan oman tuntu määrittää myös eläimen havaintomaailmaa. Eläin ei tiedä olevansa tietynlainen, mutta sillä on jonkinlainen tietoa edeltävä tuntuma omiin rajoihinsa, omaan konstituutioonsa. (Heller-Roazen 2007, 105–115.)⁸

Aristoteleen kannalta aistiminen on itsensäilytyksen rajoihin liittyvien uhkien ja mahdollisuuksien mittailua: elämä on riskinottoa (Chrétien 2004, 98). Tuomas Akvinolainen on Aristoteleen pohjalta todennut, että aistimista tapahtuu vain ruumiiden seassa, sekoittumisen uhan alla (mt., 99). Sikäli kun aistiminen on riskialttiutta, se on aina myös toisten varassa. Tämä pätee niin ikään oman tunnusteluun (*oikeiosis*), elämän tai sielun paikantumisen ja vyöhykkeistymisen prosessiin. Elämä paikantuu ruumiiseen suhteessa toisiin ruumiisiin ja kappaleisiin. Elämän näyttämö eriytyy ruumiiksi, joka voi tuntea tuskaa ja nautintoa monin tavoin sekä hankkia sopivaa ravintoa. Itsen puoleen kääntyminen, ”oman projekti”, on ulottuvilla olevan omaamista, itsen kosketusta toisen kautta. Itse ei toisin sanoen voi perustaa itseään, sitä edeltää aina joku toinen sekä loogisessa että historiallisessa mielessä. Itsesuhteen alku on arvoituksellinen, yhtä arvoituksellinen kuin syntymä,

joka on jatkuvaa tulemista ei-mistään. Itse ei näin ollen ole pelkästään tietoisuuden asia. Jos alkuperä jää tällä tavoin hämäräksi ja tietoisuuden tavoittamattomiin, niin myös huoli itsestä, itseä kohti kääntyminen tai ”oman projekti” on päämääriltään hämärä ja tässä mielessä päättymätön.

Elämän riskialttiilla näyttämöllä kosketaminen on aina myös kosketetuksi tulemista, alttiiksi joutumista. Tämä kosketuksen vastavuoroinen rakenne ei kuitenkaan ole symmetrinen vaan paattisen momentin nyrjäyttämä. Itseä edeltää aina jokin itseä koskeva, altistava. Vasta tämä vaste tai vastointäymisten mahdollisuus saa itsen kääntymään itsensä puoleen tuntevana⁹. On pantava merkille, että kyse ei ole pelkästään refleksiivisestä rakenteesta, sillä altistuminen on aina myös itsen transitiivista muodostumista. Jacques Derrida käyttää tästä paradoksaalia muotoilua *se toucher toi*, jonka voi ehkä parhaiten kääntää Sami Santasen ehdottamalla tavalla muotoon ”sinun koskemisenä” (Tuomikoski 2010, 52). Ilmaisu tuo esiin, että kosketus on refleksiivistä identifointia ja haltuunottoa edeltävässä mielessä *erottavaa*: kosketuksessa muodostuu aina jokin tietty erottuva kohta, jonka ”kohtalo” on tässä erottumisessa vielä avoin.

Jean-Luc Nancy on tuonut esiin, että itsen muotoutumisessa on olennaisella tavalla kyse myös autoaffektiosta (ks. esim. Nancy 2009, 39–40). Toisin kuin jokin satunnainen ja ohimenevä vaikutus, jonka alaisena itse kukin voi olla, autoaffektio koskee itseä kalvamisena, joka piirtyy itse sen itsesuhteena. Elämä toteutuu ruumiissa eleenä, joka on tänä nimenomaisena eleenä luonnostellun tuntuman puoleen kääntymistä – ja tässä tuntumassa pysymistä. Nancy’n termi tälle on *survivre*, jolle henkiinjäämistä osuvampi suomennos on ”jääminen eloon” ymmärrettynä suhteeksi singulaariseen olemisen avautumisen paikkaan¹⁰.

Itse ei perusta itseään vaan muotoutuu eleiden ja altistumisten tuntumassa. Oman tuntuna kosketus on näin ollen *vierasaisti* sanan kahdessa merkityksessä: kykynä

aistia omassa vieras sekä kykynä, joka on vieraan varassa ja vain toissijaisesti jotakin omaa (Waldenfels 2002, 64). Vaikka kosketus voi olla omaavaa ja haltuun ottavaa, se ei lähtökohtaisesti ole kenenkään omaa tai ennakoitavaa. Suomenkielen tarjoamia mahdollisuuksia hyväksi käyttäen voi sanoa kosketuksen vierauden olevan sitä, että se nousee esiin aina *joidenkin kesken ja kesken kaiken*.

Aristoteleen tapa hahmottaa aistiherkkyyttä on oman tunnun ja itsesuhteen muodostumisen kannalta valaiseva. Aistiherkkyys on Aristoteleelle hienotuntoisuutta, joka johtaa elämän syvenemiseen. Kosketuksella on tässä keskeinen rooli. Ihmiselle ominainen ”käytännöllinen järki” (*fronesis*) esimerkiksi juontuu siitä, että hänen tuntoaistinsa on tarkempi kuin muiden eläinten (Aristoteles 2006, 421a)¹¹. Herkkätuntoisuuden ja ajattelun välistä kytköstä Aristoteles jäsentää esittämällä, että kovanahkaisilla eläimillä ajattelu on heikompaa kuin herkkähipiäisemmillä. Ihmisen hipiä on kaikkein herkin ja ajattelu sen mukaista (mt.). Kovanahkainen eläin kohtaa ulkoisen uhan joko/tai-asenteella: sietää tai välttää. Herkkäihoinen tuntee useita vaihtoehtoisia reaktiotapoja; se osaa ajatella, panna itsensä peliin. Aristoteles rinnastaa kosketuksen ja järjen toisiinsa myös rakenteellisesti: niillä kummallakaan ei ole selkeästi määriteltävää kohdetta eikä omaa elintä. Huomionarvoista on myös, että Aristoteles ajattelee järjen itsesuhdetta kosketuksen termein: järki ajattelee itseään ”olemalla kosketuksissa asioiden kanssa” (Aristoteles 1990, 1072b). Tässäkin toistuu paattinen toisenvaraisuuden rakenne.

Kosketus on avainasemassa myös Aristoteleen tavassa ajatella aistiherkkyiden rakennetta:

[T]untoaistin kohteena on kosketettava ja ei-kosketettava. Ei-kosketettava tarkoittaa sellaista, jolla on kosketettaville asioille kuuluvia erottavia tekijöitä vain vähän, kuten ilmalla, ja se tarkoittaa myös sellaista jolla on kosketettaville asioille kuuluvia ominaisuuksia liikaa kuten tuhoamaan kykenevillä. (Aristoteles 2006, 424a.)

Koskettavia ja kosketettavia ovat sellaiset asiat, joihin tuntoaisti kykenee suhteutumaan. Vastaavan rakenteen Aristoteles tunnistaa kaikessa aistimisessa. Aistiminen tapahtuu ”kontraaristen vastakohtien” (kuten valo-pimeys, kuuma-kylmä, märkä-kuiva jne.) välisessä jännitteessä. Sekä liiallinen että liian vähäinen intensiteetti tekee mahdolliseksi aistia eroja. Aistikyky voi jopa tuhoutua rajojen ylittyessä. Aistiherkkyys on toisin sanoen rakenteellisesti äärellistä. Se on mahdollistavana rajoina toimivien kontraaristen vastakohtien virittämää haurasta herkkyyttä, altistumiskykyä. Tämä paattinen rakenne antaa aistimiselle mitan ja mahdollistaa erojen aistimisen. Esimerkiksi ruumiin oma lämpö tarjoaa viitepisteen kuumen ja kylmän aistimuksille. Näin määrittyvät nautinnonaiheet, sietorajat ja kipukynnykset.

VÄLITTÖMYYDEN ILLUUSIO

Sen lisäksi että aistiminen tapahtuu kontraaristen vastakohtien välissä, sitä itseään määrittää väli, jota Aristoteles luonnehtii Demokritokselta lainaamallaan sanalla *metaxy*, ”välissä oleva” (Aristoteles 2006, 419a). Aristoteles lähtee siitä, että ”[a]istimisessa jokin tulee liikutetuksi ja on vaikutuksen kohteena [*paskhein*]” (mt., 416b). Sikäli kun aistiva ja aistittu ovat erillisiä, on myös olemassa niiden väli. Tämän välin on lisäksi oltava jotain muuta kuin tyhjiö, sillä sen on jollain tavalla välitettävä aistivaikutus. Toisin kuin Demokritos, Aristoteles ei pidä etävaikutuksen mahdollisuutta uskottavana (mt., 419a).

Wolfgang Hagenin mukaan aistivaikutusta koskevat kysymykset eivät Aristoteleella kuitenkaan jäsenny kysymyksiksi siitä, miten elementit tai jonkinlaiset väliaineet vaikuttavat aistielimiin. Tämä on uuden ajan jälkikäätinen näkökulma Aristoteleen tutkielmaan, ja se juontuu osin Tuomas Akvinolaisen käännöksestä, jossa *metaxy* on käännetty latinaksi sanalla *medium*¹². Hagenin mukaan Akvinolaisen käännöns mahdollisti ontologisen mediakäsitteen

muodostumisen, jonka pohjalta *medium* on tulkittu olevaksi tai jopa olemiseksi. Näin *mediumista* saattoi muodostua onto-teologian tehokäsite, joka ohjaa huomion välistä välittäviin tekijöihin, nimettävissä oleviin medioihin. Hagen esittää, että Aristoteles kuitenkin nimenomaan pitää kiinni välissä olevan ”anonymisyydestä”. (Hagen 2009, 23–29.)

Aristoteleen *metaxy*, ”välissä oleva”, ei näin ollen olisikaan substantiaalinen väliaine vaan aistimisen rakenteellisesti edellyttämä etäisyys, anonymi ulkopuoli, joka ei tule sellaisenaan esille vaan tuottaa vaikutuksia aistittavien erojen muodossa. Tätä tulkintaa tukee Aristoteleen esiin nostama kirjoitustaulumetafora *Sielusta*-tutkielman järkeä käsittelevässä jaksossa:

[J]ärki on potentiaalisesti jollakin tavalla ajattelunsa kohteet, mutta ei aktuaalisesti mikään niistä, ennen kuin se ajattelee. Se on potentiaalisesti siten kuin kirjoitus taulussa. (Aristoteles 2006, 429b.)

Ajattelu on prosessi, jossa potentiaalinen aines saa aktuaalisen muodon. Siirtymä aineesta muotoon on kvalitatiivinen, ei substantiaalinen. Vaikutusta tai ”vaikutuksen kohteena olemista” (*paskhein*) tulee siis ajatella muodon muotoutumisen kautta, ei materiaalisena kausaalisuhteena. Kirjoitustaulumetaforan valossa ajattelu näyttää muotoamisena, jossa kohteet piirtyvät esiin kuin kirjoitusmerkit taustastaan. Aisteja käsittelevissä jaksoissa Aristoteles hahmottelee vastaavan rakenteen aistien suhteen: ”Aistimiskyky on potentiaalisesti samanlainen kuin aistimisen kohde” (mt., 418a). Ajatellut ja aistitut erot piirtyvät esiin kuten kirjoitus taulussa: kirjainten välisen tilan, anonymin ulkopuolen ansiosta. Aristoteles esittää, että jos kohde on suoraan aistielimen pinnalla, niin sitä ei aistita lainkaan (mt., 419a). Aistimiseen tarvitaan etäisyys, väli. Aristoteles tunnistaa tällaisen välitilan myös kosketuksessa: ”kaikkiin aistielimiin vaikuttaa välissä oleva [...] Sama seikka, vaikkakaan ei yhtä ilmeisesti, koskee myös tuntoaistia ja maku-aistia” (mt., 419a, 423b). Edes kosketus ei siis Aristoteleen mukaan ole rakenteellisesti

välitöntä. Se tosiasia, että tuntoaistimus paikantuu aistivaan ruumiiseen eikä jonnekin etäälle, kuten esimerkiksi näkemisessä, johtaa kuitenkin siihen, että kosketuksen välittyneisyys peittyi aistikokemuksessa. Aristoteles toteaa, että vaikka ruumiin pinta peitettäisiin kalvolla, jonkinlaisella keinoiholla, niin aistimus välittyisi ”samalla tapaa välittömästi kuin kosketukset” (mt., 423a). Tämä välittömyyden illuusio muodostaa fenomenaalisen perustan uskolle kontaktin välittömyyteen.

Jean-Louis Chrétienin mukaan Aristoteleen tapaa ajatella väliä myös näennäisesti välittömän kosketuksen kohdalla voidaan pitää fenomenologisena (Chrétien 2004, 88–90). Kosketuksessa ei ole kyse kahden erillisen kappaleen tosiasiallisesta kontaktista, välimatkan mitätöitymisestä, vaan koetusta etäisyydestä ja läheisyydestä. Väli ei ole mitattava välimatka. Kosketus on se, jossa muodostuu jokin erityinen ”tässä”, jonka suhteen etäisyydet vasta jäsentyvät ja jännittyvät. Tämä jännittyminen on lisäksi mieltävää suuntautumista, mielekkyyden jäsentymistä. ”Välissä oleva”, *metaxy*, ei siis ole *pelkkä* väli, tyhjiö, vaan *jänneväli* tai ”tausta” muodon mahdollisuutena.

On merkille pantavaa, että kosketuksella on Aristoteleen mukaan muista aisteista poikkeava tapa olla potentiaalinen. Näkö on potentiaalisesti kaikki värit, sillä se on väritön. Kuulo on vastaavalla tavalla potentiaalisesti kaikki äänet, sillä se on äänetön. Tuntee sen sijaan ei voi olla vailla tunnettavia ominaisuuksia, sillä se on tunnettavien kvaliteettien keskuudessa¹³. Tuntona kosketus muodostuu näin itse omaksi taustakseen, koskemattomaksi itse kosketuksessa. Se vetäytyy ja tulee ilmenevän piiriin vain toisenvaraisesti. Tunto voi tuntee vain sen, mitä se itse ei ole, toisin sanoen eron. Itsensä – tai paremminkin: saman – suhteen se on tunnoton. Myös ääri rajoillaan tunto turtuu ja menettää erottelukykynsä. Toisaalta tunto voi myös kertautua nautinnossa ja tuskassa niiden intensiteettinä ja erotisoitumisena. Tuntemiseen tarvitaan siis sopiva jänneväli, jotta tunto voisi tun-

tea tuntevansa, mikä tarkoittaa, että se tuntee itsensä vain toisen kautta: paattisesti. Lähtökohdaksi tuntoetäisyyden ajattelussa ei voi ottaa aistivan ja aistitun erillisyyttä, sillä tarkkaan ottaen nämä vasta jäsentyvät sellaisiksi kosketuksessa – keskenään ja kesken kaiken.

Kysymys siitä, mitä aistivan ja aistitun positioihin ladataan, on historiallinen. Tuntoetäisyyden jännittymisen tarkasteleminen edellyttää ”fenomenotekniikoiden”, toisin sanoen kokemuksen kulloistenkin teknisten ja teknologisten reunaehtojen, ottamista huomioon. Etäisyyden ja läheisyyden kokemukset jäsentyvät aina myös suhteessa näihin. Näin kosketuksen paattisen rakenne tuo esiin tekniikan elementaarisen roolin kokemuksen rakentumisessa. (Waldenfels 2002, 361–362; 2009, 87.)

AISTIHERKKYYS JA KÄSI

Käsi ja käden taidot ovat tavalla tai toisella keskeisessä asemassa lähes kaikessa ihmellisessä toiminnassa ja ajattelussa. Ei olekaan yllättävää, että käden rooli myös kosketuksen ajattelussa on ollut keskeinen. Kosketuksen tematiikkaa luotaavassa Nancy-kirjassaan Jacques Derrida mainitsee Maine de Biranin, Kantin, Husserlin ja Heideggerin esimerkkeinä ajattelijoina, jotka antavat kädelle keskeisen roolin kosketuksen ajattelussa (Derrida 2005, 149). Aristoteles, jota voidaan pitää eräänlaisena ”protofenomenologina”, muodostaa tässä traditiossa kiinnostavan poikkeuksen. Aristoteles tosin mainitsee käden ”välineiden välineeksi”, jolla on erityisasema tutkittaessa sielua (Aristoteles 2006, 432a). Hän ei kuitenkaan ajattele kosketusta käden figuurin kautta, kuten edellä on käynyt ilmi.

Kun pohditaan kosketusta itsesuhteena tai itseyden konstitutiivisena momenttina, on olennaista tarkastella, miten käden etusijaa on kulloinkin perusteltu. Mediateknologista kokemushorisonttia silmällä pitäen erityisen kiinnostavaa on tarkastella käden ja silmän yhteispeliä ja pohtia syitä sen keskeiseen rooliin monissa mediateknologis-

sa ilmiöissä. En ryhdy tässä kuitenkaan laa-
timaan historiallista katsausta tai edes taustoi-
toitusta vaan keskityn fenomenologisessa
traditiossa yhteen viitepisteeseen, jonka
kohdalla käden rooli kosketuksen ajatte-
lussa nousee keskiöön mediateoreettisia
kysymyksenasetteluja katalysoivalla tavalla.
Kyse on alussa mainitsemani Husserlin
analyysistä psyykkisen todellisuuden konsti-
tuutiosta (Hua IV, 143–161). Husserlin tapa
korostaa käden asemaa muodostaa selkeän
kontrastin Aristoteleen taipumukselle uni-
versalisoida kosketus.

Husserl jäsentää kysymyksenasettelunsa
lähtökohtia tekemällä eron kappaleen (*Kör-
per*) ja ruumiin (*Leib*) välille (mt., 143). Elot-
tomat kappaleet voivat suhteutua toisiinsa
tilallisesti, olla vaikkapa kosketuksissa toi-
siinsa pelkän vierekkäisyyden perusteella.
Kappaleet eivät kuitenkaan aisti, siihen
tarvitaan ruumis. Toisaalta aistivan ruumiin
on oltava myös kappale, jotta se voisi aistia.
Husserlin mukaan eletyn ruumiin konsti-
tuutiosta onkin olennaista, että aistiva ruu-
mis ja kappale konstituutuvat yhdessä. Jä-
sentyy ”ruumiskappale” (*Leibkörper*). Se on
sekä aistiva ruumis että kappale, joka voi-
daan aistia siinä missä muutkin kappaleet.
Näitä kahta aspektia yhdistää tuntoaisti, sillä
tunto on rakenteellisesti kaksipuolista. Hus-
serlin termi tälle rakenteelle on *Dobbelauf-
fassung*, ”kaksoiskäsitys” (mt., 147). Kaksi-
puolisena kosketus on samalla sekä jonkin
aistittavan tuntemista (*Empfindung*) että
aistivan ruumiin tuntemus (*Empfindnis*). Se
on kaksipuolista myös kokemuksellisesti:
koskeminen on kosketuksi tulemistä sekä
kappaleena että aistivana ruumiina.

Tämä kaksoisrakenne ei Husserlin mu-
kaan päde muille aisteille, joita hän käsitte-
lee. Hänen vertailukohtiaan tässä ovat näkö
ja kuulo. Husserl perustelee tuntoaistin eri-
tyisyyttä sen tavalla paikantaa aistimuksia
ja tuntemuksia. Kosketuksessa paikantu-
minen on välitöntä, muiden aistien koh-
dalla välillistä. Näiden elimet toimivat kyllä
”paikantumiskenttinä” (*Lokalisationsfeld*),
mutta vain epäsuorasti, tuntoaistin kautta.

Näköaistimus ei paikannu silmään eikä
kuuloaistimus korvaan. Ainoastaan kipu,
lämpö, liike ja muut tuntoaistimukset voivat
välittömästi paikantua tuntemuksina näihin
aistieliimiin. Niiden omassa modaliteeteissa
aistimus ja tuntemus erkanevat tilallisesti.
Vain tuntoaisti voi saattaa nämä yhteen, sil-
lä siinä paikantuminen tapahtuu aina ”sa-
massa”, aistimus ja tuntemus paikantuvat
yhdessä. (Mt., 147–148.)

Kysymys paikantumisesta johtaa Hus-
serlin tekemään erottelun levittäytymisen
(*Ausbreitung, Hinbreitung*) ja ulottumisen
(*Ausdehnung*) välillä: tuntemusten levit-
täytyminen tuntana ruumiissa on hänen
mukaansa jotakin *periaatteellisesti* toista
kuin aistivan ruumiin ympärillä olevien
ulottuvaisten kappaleiden sijoittuminen ti-
laan (mt., 149). ”Ne [tuntemukset] eivät lain-
kaan kuulu aistimelliseen skeemaan” (mt.,
150). Tuntemusten leviämät eivät hahmotu
erilaisten osahavaintojen muodostamaksi
tilalliseksi ja ajalliseksi kokonaisuudeksi.
Pelkkien tuntemusten perusteella ruumista
ei näin ollen voi hahmottaa selkeärajaisek-
si ulottuvaiseksi kappaleeksi. Toisaalta pel-
källä näkökyvyllä varustettu aistija ei voisi
kokea ruumiillisuuttaan. Sillä voisi olla ais-
timuksia ruumiskappaleesta kappaleena,
mutta ei tuntemuksia siitä ruumiina. Hus-
serl päätyy toteamaan, että ”ruumis sellai-
senaan voi konstituoitua alkuperäisesti vain
taktiilisuuksena ja kaikkena sinä, mikä pai-
kantuu kosketustuntemuksina” (mt., 150).
Eletyn ruumiin konstituutiosta levittäytyvän
ruumiin ja ulottuvaisen kappaleen on ase-
tuttava yhtenevästi päällekkäin, jotta näistä
muodostuisi *Leibkörper*, aistikokemuksen
paikantumiskenttä ja ”suunnistautumisen
nollapiste” (mt., 151,158).

Käsi on Husserlille kiinne kohta, jonka
avulla tätä yhtenevyyttä tai ”päällekkäis-
valotusta” voi parhaiten hahmottaa. Se on
hienotuntainen, ja toisin kuin monet muut
ruumiinosat, se on ruumiilliselle subjektille
itselleen myös näkyvä ja tässä mielessä tar-
peeksi ”kouriintuntuva” kiinne kohta. Näiden
ominaisuuksiensa ansiosta käsi muodostuu
Husserlille etuoikeutuksi paikantumisenken-

täksi, ruumiin metonymiaksi. Tämän metonymymisen figurin kulminaatiopiste on jo edellä puheena ollut sormi. Husserl esittää, että kun kosken jotakin esinettä ”vaikkapa sormella” aistin sen pintarakenteen, kun taas siirrän huomioni ”käteen tahi sormeen” tunnen kosketustunteuksia, jotka kestävät vielä kontaktin jälkeenkin. Kun kosken kädellä toista kättä, tämä kosketuksen kaksoisrakenne kahdentuu, sillä sekä koskeva että koskettava käsi tuntevat ja aistivat samassa. (Mt. 147–149.)

Aristoteleen tavoin Husserl antaa tuntoaistille erityisaseman oman tunnun suhteen. Kuten Aristoteleellä, keskiössä on ruumiillisuuden teema. Aristoteleestä poiketen Husserl kuitenkin pitää kiinni – käden tarjoaman kiinnekohdan valossa – tuntoaistin erityisyydestä ja välittömyydestä.

Derrida on tuonut esiin, kuinka käsi kosketuksen esimerkillisenä figurina ja metonymymisenä kosketuselimenä manipuloi, informoi ja formatoi kosketuksen tematisointia Husserlin fenomenologiassa. Hänen mukaansa käden nostaminen esimerkiksi osoittautuu ”fenomenologialle ominaiseksi eleeksi”, jossa käden tarjoama kiinne kohta kytkeytyy tietoiseen minään ja subjektin kykyihin. Avainsanoja tässä ovat vapaus, spontaanisuus, välittömyys ja liike. Käden rooli esimerkkinä on teleologinen: käsi jäsentää näiden käsitteiden varaan rakentuvaa diskurssia. Tässä mielessä käsi on myös kiinne kohta, jonka kautta fenomenologian rajat alkavat piirtyä esiin. Esiin nousevat ennen kaikkea optisen intuitionismien, ihmiskeskeisen näkökulman ja kosketuksen teknisten täydennysten ja korvikkeiden pois sulkemisen aiheuttamat rajoitteet. Käden etuasema, jonka avulla Husserl perustelee kosketuksen etuasemaa, perustuu ennen kaikkea käden näkyvyyteen sekä käden ja silmän saumattomaan yhteispeliin. Tämän varaan rakentuu välittömän ja täyden läsnäolon ajatus. Kosketuksen metonymymisenä figurina käsi kytkeytyy optisen intuitionismien palvelukseen. Tämän kytköksen myötä kosketuksesta muodostuu aistivarmuuden takaaja. Se näyttäytyy kaikkia aisteja konsti-

tuoivana tekijänä, siitä tulee aistimisen metonymia: aistia = koskettaa. Tämä haptosentrinen rakenne on Derridan mukaan koko Aristoteleen jälkeisen kosketuksen ajattelun tradition tukiranka. (Derrida 2005, 159–182.)

Husserlin jäsenystä purettaessa muodostuu haasteeksi artikuloita, miten sekä käden tuntoherkkyyttä että käden ja silmän yhteispeliä voisi ajatella historiallisina muuttujina. Tarkastelemalla esimerkiksi näppituntuman mediateknologisia reuna-ehtoja voidaan tunnistaa, että metonymymisenä figurina käsi on epävakaata. Käden käsittämistä on ajateltava suhteessa käden mahdollisuuksiin. Tätä silmällä pitäen Derrida painottaa, että käden kaltaisten esimerkillisten kiinnekohtien uudelleen jäsentymisen mahdollisuus on jatkuvasti avoin ja noudattaa täydennyksen logiikkaa. Edellä esillä olleisiin teemoihin viitaten voisi sanoa, että käden edustamat kyvyt määrittävät sen kautta, mitä kulloinkin on käsillä. Silmän ja käden saumattomalta vaikuttava yhteispeli häivyttää Husserlin näköpiiristä sen, mikä mahdollistaa näön ja kosketuksen saumautumisen yhteen: ulkopuolen tai kääntöpuolen, kiertotien, joka tarvitaan jotta nähty voidaan tuntea ja jotta tunteemukseen voidaan liittää näkökulma. Tämä kiertotie sisältää korvautumisten ja välitysten mahdollisuuden. Derrida ujuttaa kysymyksen tekniikasta tälle tasolle:

[M]eidän on aina täytyntä käsitellä kosketuksen kysymystä puitteissa, joissa on alati avoimena mahdollisuus jonkinlaiseen figurallisuuteen, jokin figurimainen korvike tai täydennys kulkemassa loputtomasti kohti ”ominta” kuiluun: kosketus figuroi ja tekniikka on pelissä mukana” (mt., 159).

Kosketuksen status aistina hahmottuu käden, sormen tai vastaavien kiinnekohtien kautta, jotka suhteuttavat sen muihin aisteihin ja aistimisen teknisiin täydennyksiin. Digitaalisessa kulttuurissa käden esimerkillisen aseman tuntuisi vähitellen ottavan haltuun digitaalinen sormi, käden ”omin kuilu”. Kosketuksen kentän heterogeenisyys tekee kuitenkin hankalaksi hahmottaa

kosketuksen ajattelun kiinnekohtien vai-
kutuksia, sillä niitä on ajateltava sekä kie-
len että ruumiiden kannalta. Diskurssien
ja ruumiiden välisen metaforisen vaihdon
tarkastelu on tällöin lähtökohtaisesti riittä-
mätöntä, sillä kosketuksen figuurit eivät ra-
kennu metaforien tapaan. Digitaalisuuden
ja sormen suhdetta ei näin ollen voi pelkistä-
tä metaforiseksi. Kosketuksen kulttuurista
statusta hahmottavat kiinnekohdat ovat pik-
kemminkin kosketuskohtia, jotka vaativat
jäsenytymiseen tekniikkaa, toisin sanoen
tuntuman hakemista toiseen, ulkoiseen.
Ajattelun haasteeksi muodostuu näin ol-
len kosketuksen paattisuuden ja kosketus-
tekniikoiden suhteen punnitseminen.

INTERFACE DESIGN

Kosketusta hyödyntävien käyttöliittymien
representatiivinen logiikka saadaan tuo-
duksi esiin kosketuksen paattisuuden ja
siihen rakenteellisesti kuuluvan teknisen
täydennyksen mahdollisuuden pohjalta.

Kun erilaisissa tuntumissa tapahtuvia
rajankäyntejä pyritään teknisesti hallitse-
maan ja mallintamaan, niin avainsanaksi
muodostuu *feedback*⁴⁴. Mediateknologisissa
yhteyksissä näkökulma *feedbackiin* on
useimmiten siinä mielessä tekninen, että
takaisinkytkentä mielletään lähtökohtien ja
päämäärien väliseksi asiaksi, tekniseksi kei-
noksi. Tällöin perusedellytykseksi hahmot-
tuu kalibrointi, tarkkuuden säätäminen suh-
teessa lähtökohtiin ja päämääriin. Esimerk-
kinä mainittakoon *da Vinci* -robotti, joka
mahdollistaa kirurgisen toimenpiteen teke-
misen kolmiulotteisen kuvan välityksellä.
Tarkkuuteen tässä välityksessä pyritään luo-
malla tietokoneella ohjattaviin robottikäsiin
tuntuma, joka vertautuu kädessä pidettävien
instrumenttien vaatimaan näppituntumaan
ja vielä tehostaa sitä (Doyle 2007). Tekniset
operaatiot palauttavat kaiken niiden ulottu-
villa olevan tähän tavoitehorisonttiin, jossa
kosketuksen ja näön yhteispeli rakentuu
uudella tavalla. Muodostuu tilanne, jossa
kalibroitu takaisinkytkentä alkaa määrittää
paitsi päämäärien luonnostelua myös lähtö-

kohtien luonnollistumista. Näppituntumalle
muodostuvat uudet standardit.

Nyt kun erilaisia aistimuksia ja voimia
yhdistellään uusilla tavoilla tietokoneavus-
teisesti, on alettu puhua jopa ”haptisten
aistimusten uudesta kielestä”, jonka raken-
netta ja sävyjä käyttöliittymäsuunnittelijat
hiovat virtuaalisia prototyyppijä hyödyn-
tävien käyttäjä tutkimusten avulla (Paterson
2005, 139). Tässä yhteydessä nousee esiin,
että kosketus yhä mielletään välittömyyden
lupaukseksi. Tämä ruokkii realismia, joka
pyrkii häivyttämään tekniikan osuuden:
virtuaalisilta esineiltä odotetaan ”oikeaa
tuntua”. Digitaalisuuden laajentuessa kos-
kemaan koko ruumista sormessa avautuva
käden figuurin kuilu tuntuisi kääntävän
metonymymisen rakenteen tiettyssä mielessä
nurin, jolloin ruumiista muodostuu digita-
lisoituneen sormen metonymia. Realismi-
hakuksessa käyttöliittymäsuunnittelussa ei
olekaan kyse sormelta vaadittavien taitojen
yksinkertaistamisesta vaan ruumiin osal-
listamisesta digitaaliseen näppituntumaan.
Mutta miten ajatella kosketuksen kentän
erilaisia tuntumia tällä ruumiin nurjalla
puolella?

Tavalla tai toisella itseohjautuvia tai itse-
organisoituvia systeemejä voidaan tunnistaa
monilla eri aloilla. *Feedback* voi yhtä hyvin
olla sosiaalista, kognitiivista, affektiivista,
fyysistä, kemiallista kuin mekaanistakin.
Kosketus tuo tähän kytkentöjen ja kontak-
tien heterogeeniseen kenttään mukaan vie-
lä tartunnan ja rajojen kyseenalaistumisen
ulottuvuudet. Kosketus altistaa siihen osal-
listuvien integriteetin. Edes niin sanotuissa
”teknisissä” yhteyksissä sitä ei näin ollen voi
pitää puhtaasti lähtökohtien ja päämäärien
välisenä asiana. Kosketus on aina – tavalla
tai toisella – rajankäyntiä.

Pelissä on rajan kokemus, joka on sa-
malla kokemuksen raja. Teknologia koskee
paitsi ihmisenä olemisen myös kosketuk-
sen itsensä rajoja. Kyse siitä kuinka tekniikka
vastaa vastoinkäymisiin ja sattumuksiin,
paattisiin altistumisiin. Waldenfelsin mu-
kaan aikamme ”hypermoderni teknologia”,
joka on rakentunut itseorganisoituvaksi

systemiksi, pyrkii ottamaan myös sattuman haltuun ja muodostumaan ”paattiseksi teknologiaksi”, ”muuttamaan *pathoksen poiesikseksi*”. Tällöin alkaa kuitenkin samalla nousta esiin jotakin, mikä jää tekniikan ulottumattomiin. (Waldenfels 2002, 459.) Erityisen näyttäviä, mutta monitahoisuuudessaan vaikeasti hahmotettavia oireita tästä voi löytää monissa bio- ja mediateknologian ilmiöissä. Näitä oireita jäljittämällä voidaan nostaa esiin kosketuksen kulttuurisessa statuksessa tapahtuvien muutosten seuraamuksia. Nostan tässä lopuksi esiin yhden kosketuksen uudelleenjäsentymistä valaisevan oirehtivan kohdan.

Dave Boothroyd on tarttunut Derridan esittämiin huomioihin siitä, kuinka kosketuksen ajattelun on toisaalta pyrittävä välttämään haptosentrismen uusintamista, mihin kosketuksen tematisoiminen viiden aistin ”täyskäden” peukalona johtaa, ja kuinka sen toisaalta on ”kuljettava ihon teorian kautta” (Boothroyd 2009, 337–339). Boothroyd ehdottaa, että erilaisia tietoteknisiä käyttöliittymiä ajateltaisiin emergenttina ”ihona”, jota hän kuvaa termillä ”inter(sur)face” (mt., 338). Näkökulma tähän epifenomenaaliiseen ”ihoon” muodostuu hänen mukaansa kuitenkin turhan rajoittuneeksi, jos se rakentuu esimerkiksi neurofysiologisten selityserustojen varaan. Boothroyd tukeutuu tässä mieluummin Emmanuel Levinasiin, jonka ajattelussa iho määrittyy sen biologisia ja kulttuurisia funktioita perustavammalla tavalla eksistentiaalisesti rakenteeksi. (Mt., 339–343.)

Derridaa seuraten Boothroyd esittää, että kun kosketus jäsenyy teknologian sovellutusalueeksi näkökulma on jo lähtökohtaisesti haptosentrinen, sillä tähtäimessä on kosketuksen representaatio (mt., 336). Näköpiiriin saadaan ainoastaan käyttöliittymäsuunnittelua motivoiva, tunnistamista vahvistava *feedback*, jota voisi kutsua *narsistiseksi takaisinkytkennäksi*, sillä toimivuudessaan se muodostaa omanvoimantuntoa ruokkivan kehän. On kuvaavaa, että multimodaalisten käyttöliittymien kehittäjät asettavat tavoitteekseen paitsi aistisen

palautteen rikkauden ja realismisuuden, myös käyttäjän mielihyvän kokemuksen (Ratti et al 2004, 410). Tavoitteena on, että kaikki systeemiin sisältyvä on kitkattomasti käsillä. Tällöin kosketuksen paattisuus ja takaisinkytkennän eettiset ulottuvuudet jäävät katveeseen. Boothroyd korostaa osuvasti, että aistikykyjen teknologisen kohennuksen (*sensory enhancement*) eettiset seuraamukset eivät rajoitu käytänteiden ja asenteiden (toisin sanoen eettisen suhteen välitysten) tasolle vaan pelissä ovat ennen kaikkea eettisen subjektin rakentumisen mekanismit (Boothroyd 2009, 335).

Tältä kannalta olennaista ei siis ole tutkia vaikkapa *SixthSensen* kaltaisen laitteen avuja ja puutteita sosiaalisessa verkostoitumisessa vaan kysyä, miksi cocktail-kutsuilla navigoimiseen tarvitaan ”kuudes aisti”? Datakäsineen ymmärtämiseksi ei riitä, että siihen pukeudutaan ja pohditaan, onko käsi käsineessä vai käsine kädessä; se on myös käännettävä nurin. Kosketuksen ajattelussa on päästävä ruumiin nurjalle puolelle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita ruumiista irtautumista tai ruumiin mystifiointia. Kyse ei ole kosketuksen metaforisoinnista eikä konkretisoinnista vaan kosketuksen heterogeenisen kentän konkretian punnitsemisesta. Haasteena on kirjoittaa ruumis tähän kenttään. Jos visuaaliseen logikkaan tukeutuva ajattelu on taipuvainen ”substantivointiin” ja tässä mielessä asioiden käsitteelliseen konkretisointiin ja jos ”verbalisoiva” tapahtumallisuuden ajattelu uhkaa mystifoida ruumiin, niin kosketuksen heterogeeninen kenttä vaatii pikemminkin ”adjektiivista ajattelua”, tuntuman hakemista.

Eettisen subjektin rakentumista on ajateltava suhteessa aistierkkyyteen, joka, kuten Aristoteleen avulla on edellä käynyt ilmi, on yhteydessä ajattelun herkkyyteen. Ei siis ole yhdentekevää millaisten figuurien määrittämissä puitteissa aistisia erotteluja tehdään ja minkälaisen rakenteiden varassa niitä uusinnetaan. Teknohipiämme, miten se siten rakentuukin, tulisi olla hienotuntoinen. Aristoteleen pohjalta ajateltavaksi asettuu kosketuksen tekniseltä hallinnalta pake-

neva rakenne, jonka ytimessä on katkos, väli. Kosketus rakentuu tästä välistä käsin, ei ennalta määrittäneiden osapuolten välille. Mitään kontaktipintaa ei siis voi ottaa annettuna, ei edes kosketusaistin aineellista alustaa, biologista ihoa. Lähtökohdaksi on otettava kosketuksen konstitutiivinen heterogeenisyys ja teknisyys. Tällöin aja-

teltavaksi muodostuu kosketuspintojen ja kontaktin sijaan erilaisten kosketuskohtien ja kykyjen välinen kitka, takaisinkytkennän vaste. Huomio kiinnittyy toisin sanoen niihin katkoskohtiin, joissa kosketuksen näennäinen välittömyys rakoilee, paattisiin altistumisiin, joissa ”näppituntumalla” alkaa olla väliä.

viitteet

1. <http://www.apple.com/fin/iphone/features/>
2. http://citywall.org/index_fi.htm
3. <http://www.pranavmistry.com/projects/sixthsense/#PICTURES>. Ks. myös http://www.ted.com/talks/pattie_maes_demos_the_sixth_sense.html
4. Ks. esim. Keywong Chun 2009 <http://tangible.media.mit.edu/papers.php>
5. Erwin Straussin mukaan kaikkia aisteja luonnehtii tällainen ”gnostisen” ja ”paattisen” momentin polariteetti (Waldenfels 2002, 65).
6. Aristoteles 442a, 30 – 442b, 3.
7. Waldenfels 2002, 14–16. Termi ”paattinen”, joka juontuu kreikan sanasta *pathos*, viittaa herkkyyteen, tuntokykyyteen, vaikutusenalaisuuteen, kärsimyksen ja yleisemmin yllä mainittuun alttiiksi joutumiseen.
8. Oman ja vieraan rajankäynti askarrutti monia antiikin filosofeja. Esimerkiksi stoalainen Krysippos kirjoitti erikoisesta eläinmaailman ilmiöstä: simpukan ja ravun elinkumppanuudesta. ”Välimeressä elävä simpukka nimeltä *pinnē* (*Pinna*, neulasimpukka) elää pohjamutaan ankkuroituneena. Sen elinkumppanina elää pieni rapu, jota kutsutaan *pinnēn varti-jaksi* (*Pinnotheres*). Se asuu simpukan kuoren sisällä. Jos jokin pieni kala ui simpukan avoimena olevan kuoren sisään niin rapu ilmoittaa tästä simpukalle puraisemalla tämän lihaa, jolloin simpukka sulkeutuu vangiten saaliin. Näin sekä rapu että simpukka saavat ruokaa.” (Heller-Roazen 2007, 102–103.) Erikoista tässä elinkumppanuudessa on se, että nämä kaksi eläintä eivät tule toimeen ilman toisiaan. Sanalla sanoen, ne muodostavat elimellisen kokonaisuuden. Tulisiko rapua ja simpukkaa siis pitää toistensa eliminä vai kenties toistensa proteeseina? Niin tai näin, ne ovat joka tapauksessa ”elin-kumppaneita”.
9. Waldenfels käyttää tästä altistumisten horisontista osuvaa saksankielen sanaa *Widerfahrnisse*, jolla ei ole vastaavaa psykologista painolastia kuin suomenkielen sanalla ”vas-
- toinkäymiset” (Waldenfels 2002, 444).
10. Vrt. Nancy 2010, 128. Kiinnostavaa olisi selvittää, millä tavoin Nancyn ”jäminen eloon” suhteutuu Heideggerin *Daseinin dahan*, olemassa-olemisen ”olemaan”.
11. Aristoteles kytkee tuntoaistin ja järjen toisiinsa useassa yhteydessä (Heller-Roazen 2007, 291–300).
12. Tämä näkyy esimerkiksi *De Animam* saksankielisessä käännöksessä (ks. esim. Aristoteles 1995, 103).
13. Chrétien näkee tässä yhtymäkohdan Aristoteleen ”tuntevan lihan” ja Merleau-Ponty ”maailman lihan” välillä, sillä erotuksella että Aristoteleellä aistivan ja aistitun yhteenkietoutuminen pätee vain kosketusaistiin ja Merleau-Pontylla taas kaikkeen aistimiseen (Chrétien 2004, 99–100). Tällaista eroa ei kuitenkaan voida kategorisesti tehdä, jos hyväksytään edellä esitetty tulkinta siitä, kuinka kosketuksen paattinen momentti laajenee Aristoteleellä koskemaan kaikkia aistikokemuksen muotoja. Ero paikantuu pikemminkin kysymyksen tämän kiasmaattisen suhteen mahdollisesta symmetriasta tai epäsymmetriasta.
14. Sana on tullut ehkä liiankin tutuksi suomenkielessä. Kuten vierassanalle usein käy, se uhkaa sulkeutua itseensä, ellei sen merkitysulottuvuuksia pidetä auki vastaanottavassa kielessä. *To feed* merkitsee syöttämistä, *back* implikoi paluuta. On siis kyse takaisinsyötöstä, palautteesta, takaisinkytkennästä. Se *mihin* jotakin syötetään tai kytketään takaisin on jonkinlainen systeemi. Sikäli kuin se *mitä* palautetaan tulee systeemistä tai on sen osa, niin takaisinkytkennässä on kyse systeemin itsesuhteesta, sen itseohjautuvuudesta. Kompleksien systeemien kohdalla yksittäisten takaisinkytkentöjen tarkastelu ei riitä kuvaamaan koko systeemiä, vaan on kiinnitettävä huomiota myös systeemin itseorganisoituvuuteen. Kybernetikasta ks. esim. Ashby 1957, 54.

- Aristoteles (2006) *Aristoteles V. Sielusta, Pieniä tutkielmia*. Suomentanut Kati Näätäsaari. Helsinki: Gaudeamus Kirja.
- Aristoteles (1990) *Aristoteles VI Metafysiikka*. Suomentaneet Tuija Jatakari, Kati Näätäsaari ja Petri Pohjanlehto. Helsinki: Gaudeamus.
- Ashby, Ross W. (1957) *An Introduction to Cybernetics*. Lontoo: Chapman & Hall Ltd.
- Boothroyd, Dave (2009) "Touch, Time and Technics. Levinas and the Ethics of Haptic". *Theory, Culture & Society* 2009 (SAGE, Los Angeles, London, New Delhi, and Singapore). Vol. 26(2–3). 330–345.
- Chrétien, Jean-Louis (2004) *The Call and the Response*. Kääntänyt Anne A. Davenport. New York: Fordham University Press.
- Derrida, Jacques (2005) *On Touching – Jean-Luc Nancy*. Kääntänyt Christine Irizarry. Kalifornia: Stanford University Press.
- Doyle, Julie (2007) "Cybersurgery and Surgical (Dis)embodiment: Technology, Science, Art and the Body". *Transformations* issue 15. http://www.transformationsjournal.org/journal/issue_15/article_03.shtml
- Hagen, Wolfgang (2008) "Metaxy. Eine historio-semantiche Fußnote zum Medienbegriff". Teoksessa *Was ist ein Medium?* Toimittaneet Stefan Münker ja Alexander Roesler. Frankfurt am Main: Suhrkamp. 13–29.
- Hansen, Mark B. N. (2006) *Bodies in Code: Interfaces with Digital Media*. Lontoo: Routledge.
- Heller-Roazen, Daniel (2007): *The Inner Touch. Archaeology of a Sensation*. New York: Zone Books.
- Drew Leder, Mitchell W. Krucoff (2008) "Touch That Heals: The Uses and Meanings of Touch in the Clinical Encounter". *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*. Volume 14, Number 3. 321–327.
- Nancy, Jean-Luc (2009) *Le Plaisir au dessin*. Pariisi: Éditions Galilée.
- Paterson, Mark (2007) *The Senses of Touch. Haptics, Affects and Technologies*. New York ja Oxford: Berg.
- Ratcliffe, Matthew (2007) "Touch and Situatedness". *International Journal of Philosophical Studies*. Vol. 16(3), 299–322.
- Ratti, Carlo et al. (2004) "Tangible User Interfaces (TUIs): A Novel Paradigm for GIS". *Transactions in GIS* 8(4). 407–421.
- Ross, Peter W. (2008) "Common sense about qualities and senses". *Philosophical Studies* 138. 299–316.
- Stoffregen, Thomas A. & Bardy, Benoit G. (2001) "On specification of the senses". *Behavioral and Brain Sciences* 24. 195–261.
- Tuomikoski, Anna (2010) "Kosketus erossa". Teoksessa *Ylevä. Ajatuksen kosketus*. Toimittaneet Jari Kauppinen, Ari Hirvonen ja Niko Aula. Helsinki: Loki-kirjat. 45–52.
- Waldenfels, Bernhard (2002) *Bruchlinien der Erfahrung. Phänomenologie, Psychoanalyse, Phänomenotechnik*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Waldenfels, Bernhard (2009) *Ortsverschiebungen, Zeitverschiebungen. Modi leibhafter Erfahrung*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.